

Süryani Kilisesi ve Antakya Kürsüsü

Urşlem (Kudüs) kilisesinden sonra kurulan Antakya Kilisesi, Hristiyanlığın ilk kilisesi olma ayrıcalığına sahiptir. Süryani Kilisesi, Antakya'da havariler tarafından kurulan bu kilisenin mirasını taşır.

Hristiyanlığın doğuşuyla birlikte kurulan üç büyük ruhani kilisenin ilki olan **"Antakya Kürsü"**sü, 37 yılında, Aziz Petrus tarafından Antakya'da kuruldu.

Roma İmparatorluğu siyasi yönden, sevk ve idareyi, Roma, Antakya, ve İskenderiye gibi üç büyük başkentten yürütürken, kilise de, ruhani yönetimini bu üç büyük başkentte kurulu **"üç kürsü"** merkezinden yapmaktaydı. İstanbul'daki **"kürsü"** 4. yüzyıldan sonra, imparatorun saygınlığı için kurulmuştu.

Antakya Kürsü'sünün yetki alanı, ırk ve kültür ayrımı gözetmeksizin bütün Asya ve bütün doğudaki Hristiyanlığı kapsıyordu. En parlak döneminde, bu topraklar üzerinde faaliyet gösteren 12 metropolitlik ve 137 episkoposluk¹ merkezine başkanlık etti. 9. ve 10. yüzyılda, 20 metropolitlik ve 103 episkoposluk merkezine başkanlık ettiği bilinmektedir.

Süryani kaynaklarına göre, Antakya Kürsü'sünün ilk patriği Aziz Petrus'tur. İkincisi, Afudyos, üçüncüsü ise, İğnatius Nurani'dir. Şu anda bu Kürsü'de oturan Süryani Ortodoks Kilise'sinin Genel Başkanı Mor İğnatius II. Afrem Kerim, o tarihten bugüne kadar süregelen silsilenin 123. yasal patriğidir.

¹ Süryani Kilisesinin eski hiyerarşik yapılanması, bugünden farklıydı. Büyük şehirler, metropolitlik merkeziydi. Metropolit tarafından yönetilirdi. **"Metropolit"** Yunanca'da kent anlamına gelen "metropolis" sözcüğünden gelir. Alt birimler (ilçeler vs.) ise, metropolitlik merkezine bağlı episkopos tarafından yönetilirdi.

4. yüzyıla gelindiğinde bu üç elçisel kürsüye (Roma, Antakya ve İskenderiye) **"episkoposluk"** lakabı verilirdi. Antakya Kürsü'sünün Episkoposu 451'de **"patrik"** ünvanına kavuştu. İskenderiye Kürsüsü'nün Episkoposu (3. yy'ın ilk yarısında), ve Roma Kürsü'sünün Episkoposu da, (6. yy'ın ilk çeyreğinde) **"papa"** ünvanını aldı. 6. yüzyılın son çeyreğinde, Yunanlılar, İstanbul Kürsü'sünün Episkoposuna **"patrik"** lakabını verdiler.

13. yüzyıla kadar, Elçisel Antakya Kürsü'sünde oturan Süryani patrikleri, şahsi adları ile çağırılırdı. 1293'te Mardin Metropolitisi Yusuf Vahib patrik seçilince, İğnatius Nurani'nın isminden esinlenerek, şahsi isminin önüne **"İğnatius"** lakabını getirdi. O tarihten sonra patrikler **"İğnatius"** lakabını kullanmaya başladı.

Patrik Mor Severius'un dönemine (518'e) kadar, patriklik kürsüsü Antakya'daydı. Politik nedenlerle yeğinleşen Bizans baskısından ötürü, 7. yüzyıla kadar Antakya dolaylarında gezici bir konumdaydı. Bu tarihten sonra, göçmen gibi bir yerden bir yere kaçmak zorunda kalarak, Antakya ve Malatya dolaylarından Amid ve Mardin'e geçti. Malatya dolaylarındaki Mor Barsavmo Manastırından sonra Amid Meryemana Kilisesine taşındı. 1293 yılında İbni Vahip olarak bilinen Patrik V. İğnatius döneminde Deyrulzafaran Manastırına yerleşti. 1932'de Patrik I. Afrem Barsavm tarafından Hums şehrine taşındı. 1958'de III. Yakup patrik tarafından -şu anda bulunduğu- Suriye'nin başkenti Şam'a nakledildi. Süryani Kilisesinin bu kürsüsü Şam'da olmasına karşın, hala **"Antakya ve Tüm Doğu Patrikliği"** ünvanını onurla taşımaktadır.

Kilisede baş gösteren dogmatik/kavramsal tartışmalar, birçok olumsuzluğu da beraberinde getirdi. Hiçbir şey özgün yapısında kalmadı. Uzlaşmazlıklara ve kristolojik tartışmalara dönemin politik oyunları ve siyasi ihtirasları eklenince, tıpkı Süryani halkı gibi, bu kürsünün **"tekliği"** de sarsıldı ve aynı isimle yedi kürsüye ayrıldı.

Coğrafi konum nedeniyle, ilk dönemlerde Antakya Süryani Kilisesi, batı ve doğu olmak üzere iki kola ayrılıyordu. Batı Süryanilerinin oluşturduğu kilise, Roma İmparatorluğun egemenliği altındaki topraklarda (Suriye, Filistin, Lübnan ve Anadolu'da) yaşıyordu. Ve ruhani yönden doğrudan Antakya kürsüsüne bağlıydı. Doğu Süryanilerinin oluşturduğu kilise ise, Perslerin egemenliği altında Mezopotamya, Irak, Azerbaycan, Türkistan, İran ve Hindistan'da yaşıyordu. Bu kilisenin idaresini Antakya patriklik kürsüsüne bağlı katolikos veyahut mafıryan isminde genel bir episkopos yürütmekteydi.

5. yüzyılın sonlarına kadar, bu kilisenin dini merkezi (mafıryanlığı) bugünkü Irak'ta bulunan Medain'deydi. Ancak İstanbul patriği Nastur'un genel kilise doktrinine aykırı düşen öğretisini benimseyen bir bölüm Süryaniler, bu merkezden ayrılarak, yine Madain'de kendilerine bağımsız bir merkez kurdular. Ve 762'de bu merkez, Bağdat'a taşındı. 1553'te Doğu Süryani Kilisesinin bu merkezinden ayrılarak papaya bağlanan kiliseye Keldani Kilisesi ismi verildi. 1713'te merkezi Bağdat'ta bulunan bu kilisenin patrikliğine **"Babil Patrikliği"** ismi verildi.

4. yüzyıla kadar yasal bir patrik tarafından yönetilen Antakya kürsüsü, 518'de Bizansların hışmına uğradı. Baskı ve şiddetle kürsüyü istila eden Bizanslılar, dönemin patriği Mor Severius'u sürgüne yollayarak, yerine yasal olmayan Kalkedoncu (Kadiköy konsili yandaşı) üç patrik getirdiler. İllegal bu üç patrikten sonra, 543'te Melkit (Malkoye) patrikliği (Rum Ortodoks Kilisesi) başlamış oldu. 7. yüzyılda, Melkit Patriklik kürsüsünden bağımsız Maruni Patrikliği kuruldu. Bu kürsü, 13. yüzyılda Roma Kilisesine bağlandı. Daha sonra Melkitler tekrar bölünerek, 1824'te Katolik Melkit patrikliğini (Rum Katolik Kilisesi) kurdular. 17. yüzyılın ortalarında da Süryani Katolik patrikliği doğdu. Acıdır ki, bütün bu kürsüler, günümüzde **"Antakya ve Tüm Doğu Patrikliği"** ünvanını taşımaktalar.

13. yüzyılın sonlarında, Patrik Filüksinos Nemrud'un vafatı üzerine, ana kürsü merkezinden bağımsız "**Mardin ve Turabdin**" patrikliği isminde yeni bir patriklik kürsüsü kurulmuşsa da, Malatya Metropoliti Kostantin'in 1292'de ilan ettiği bu patriklik kürsüsü, devam edemedi. Söz konusu kişinin vefatıyla son buldu. Ancak iç çalkantılara sağduyudan uzak idari yaklaşımlar eklenince, 1364'te "**Turabdin Patrikliği**" ismi altında bir başka kürsü kuruldu. Turabdin'deki Salah Mor Yakup Manastırını kendisine merkez seçen bu patriklik kürsüsü 1839'a kadar devam etmiştir.

İman ve liturjik alandaki etkin hizmetleriyle Hristiyan alemi içinde saygın ve köklü bir konuma sahip Antakya Süryani Kilisesi'nin, bölünmeler nedeniyle yedi bağımsız kiliseye ayrılmış olması, çok düşündürücü bir olaydır. Aynı budunsal kökene, aynı kilise liturjisine (tıks) aynı dile (Süryanice), aynı tarihsel kültüre sahip bu kiliselerin "**tek sürü ve tek çoban**" (Yunanna 10:16) şiarının altında yatan Mesihi sevginin inceliklerinde birleşecekleri günün hayalini canlı tutmaktan ruhsal büyük bir haz alıyorum. Çünkü Mesihi anlamda sağduyulu düşünenler, elçisel kutsal bir "**kürsü**"de ancak bir patrik oturabilir gerçeğiyle uluorta yüzleşmekten kendilerini alıkoyamazlar.

Yusuf Beğtaş